

NEDEN ÖNEMLİ? ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ

Arkeolojinin Kalbinde

Uzun yıllar boyunca
eksikliği konuşulan
Türk Arkeoloji
Enstitüsü hayata
geçiriliyor.

Yazı: Leyla Giritli
Fotoğraflar: Şenol Altun

Gezginlerin yolunun en sık kesiştiği bilimlerden birinin arkeoloji olduğunu söylemek herhalde yanlış olmayacaktır. İçimdeki seyahat tutkusunun izini sürerken, küçüklüğüme, en eskiye doğru yol alırken anılarımda şu sahneyle karşılaşıyorum hep: Beyaz bir dorik sütuna dokunuyorum –tepesi yıkılmış ama toprağa basan ayakları yerli yerinde duruyor. Çevresinde sarı otlar bitmiş, tepede Akdeniz güneşi parlıyor, az ötede belki de bu sütunun dikilişine tanıklık etmiş zeytin ağaçları yükseliyor.

Bu topraklarda büyümüş pek çok çocuk için tanıdık bir imge bu. Çocukluklarını 1980’lerde veya 90’larda geçirmiş insanlar bu sahneyi Efes’te, Didim’de, Bergama’da yaşamış olabilir. Oysa artık Sagalassos, Kibyra, Aizanoi veya Stratonikeia gibi ören yerleri de şimdiki çocukların anılarında kendine yer ediniyor. Ne de olsa arkeoloji bilimi yerinde saymıyor. Yıllardır süregelen hummalı çalışmalar, Türkiye’de sayıları bini aştığı düşünülen ören yerlerini bir bir ayağa kaldırıyor. Şimdi de ülkenin arkeoloji kültürüne yepyeni bir takviye geliyor: Türk Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü.

Anadolu’daki arkeolojik çalışmaların geçmişi çok eskiye uzansa da yerel bir arkeoloji enstitüsünün eksikliği uzun yıllar boyunca konuşuldu durdu. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nda Bakan Müşaviri olan Hakan Tanrıöver, “Türk arkeolojisinin ilk neslinin çok kıymetli üyesi, ‘Hocaların Hocası’ Ord.Prof.Dr. Ekrem Akurgal’dan bu yana akademik çevrelerde, 1898 yılından beri Anadolu’da faaliyet gösteren yabancı misyonlara ait enstitülerin yanı sıra bir de Türk Arkeoloji Enstitüsü oluşturulması gerektiği ifade ediliyordu,” diyor. Bir arkeoloji enstitüsünün varlığı, kurumlar üstü bir yapı oluşturarak ulusal bir ihtiyaca yanıt vermesi –ve ulusal bir arkeoloji kültürü ve ekolü oluşturması– açısından önemli. Enstitüye hazırlık sürecinde takım lideri olarak önemli görevler üstlenen Prof.Dr. Nevzat Çevik, “Bugüne dek büyük başarılar gösteren kurumları ve onları yücelten biliminsanlarını bir araya getirip ortak bir güç oluşturmayı ve Anadolu’da uluslararası saygınlıkta, ulusal bir enstitüyle büyük bir boşluğu doldurmayı hedefliyoruz,” diyor. Arkeolojinin yanı sıra restorasyon ve konservasyon konularındaki ulusal bilgi birikiminin de merkezi olması beklenen Arkeoloji Enstitüsü’nün, ülkedeki biliminsanları, arkeolojik çalışmalar ve müzeler arasında sağlayacağı koordinasyon ve işbirliğinin yanı sıra uluslararası niteliğiyle de öne çıkması bekleniyor. “Türk Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü, çalışmalarını Türkiye ve Avrupa’dan 430 bilim, kültür ve sanat insanıyla yürütüyor. Kendine özgü kurumsal yapısıyla

Türk arkeolojisinde bir milat olacağına inandığımız enstitü, kamu diplomasisi bağlamında başta Avrupa ile olmak üzere uluslararası ilişkilerimizde de anahtar bir kurum olmaya hazırlanıyor,” diyor Tanrıöver.

Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy da enstitünün oluşturacağı iskeletin altını çiziyor. Bilimsel yayınların, arşiv çalışmalarının, uluslararası işbirliklerinin yanı sıra, “Türk Arkeoloji Enstitüsü geleceğin arkeologlarını yetiştirmek amacıyla eğitim, burs ve staj gibi faaliyetlerde de bulunacak,” diyor. “Ve Türkiye’ye özgü bir arkeoloji ve kültürel miras anlayışının geliştirilmesine önyak olacak.”

Akademide üstlenmeye hazırlandığı merkezi rolün yanı sıra arkeoloji bilimin erişilebilirliğine de katkı sağlaması öngörülüyor enstitünün. Enstitünün çıkaracağı hakemli derginin yayın yönetmenliğini yapan ve Koç Üniversitesi’nde akademisyen olan Doç.Dr. Rana Özbal, kurumun kapılarının yalnızca farklı kurumlardan akademisyenlere ve tez öğrencilerine değil, eğitim programları aracılığıyla arkeoloji ile ilgilenen herkese açık olduğunu söylüyor. “Üniversitelerde eğitim genellikle lisans veya lisansüstü öğrencilere yönelik olur, genel halkı bilgilendirici eğitimlere pek sık rastlanmaz,” diyor Özbal. “Türk Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü ise halkın genelini arkeoloji ve kültürel miras konularında bilgilendirme misyonuyla yola çıkan bir kuruluş.”

“Enstitü’nün bilimsel çalışmalara desteği çerçevesinde, ilk etapta Türk arkeolojisine ilişkin ‘kazi

Gaziantep’te yer alan ve tarih boyunca pek çok farklı işlev üstlenen Kendirli Kilisesi aslen bir Ermeni Katolik kilisesi olarak inşa edilmiş. Karşı sayfa: Kilisenin içi meşakkatli bir restorasyon sürecinin ardından yeniden ortaya çıkan fresklerle zarif bir görünüm kazanmış.

NEDEN ÖNEMLİ? ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ

defterleri' dijital hâle getirildi. Devlet arşivlerindeki 1,4 milyon belgenin taranması ve 50 bin dijital kitaplık koleksiyonun da hazırlanmasıyla ilk Dijital Arkeoloji Arşivi, Enstitü ile hayata geçiyor. Nadir eserleri de içeren Arkeoloji İhtisas Kütüphanesi, Türk Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü'nün Gaziantep'teki merkezinde yer alacak," diyor Kültür Bakanlığı'nda Kültürel İrtibat Noktası Koordinatörü olan Hale Ural. "Coğrafyamızın kültürel mirasının gün yüzüne çıkarılarak koruma altına alınması birincil amacımız. Ama bunun da ötesine geçerek arkeolojik tur rotalarının hazırlanmasından, kuruluşlara bu alanda rehber olacak Tarihi Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi için öneriler geliştirilmesine kadar pek çok faaliyetle kültür endüstrimizin sürdürülebilirliğine de katkı sağlanmasını amaçlıyoruz."

Arkeoloji Enstitüsü için çalışmalar 2014'te başlamış. Avrupa Birliği ile yedi yıl süren görüşmelerden sonra enstitü bir süre önce Gaziantep'te, eski bir kilisenin içinde kapılarını açtı. Arkeoloji Enstitüsü çalışmalarına önce kendi evinden başladı. Şahinbey ilçesinde yer alan Kendirli Kilisesi ve Latin Okulu, enstitüye ev sahipliği yapmak için titiz bir restorasyondan geçti. 1860 yılında Ermeni Katolik Kilisesi olarak inşa edilen yapı, 160 yıllık ömründe kilisenin yanı sıra halkevi, öğretmen evi ve kültür merkezi olarak da işlev görmüş. Bu dönemlerde eklenen beton tablalar ve sıvalar, iki yıllık restorasyon sürecinde sökülünce kilisenin orijinal zarif freskleri açığa çıkmış. Kilisenin nefini artık çalışma masaları ve sandalyeler kaplıyor –sade vatandaş olarak ise uzmanları böyle bir ortamda dinlemenin, dinlediğim şeylerin etkileyciliğini artıracığını düşünmeden edemiyorum.

Enstitünün alametifarikalarından biri de Arkeometri Laboratuvarı. Arkeolojinin pozitif bilimlerle kesişim kümesi olarak özetlenebilecek arkeometri, buluntuların yaşı ve hammaddelerinin saptanması gibi konular başta olmak üzere çeşitli arkeolojik analizler yapılmasını mümkün kılıyor. Yani elde edilen bir buluntuyu, geçmişin muğlak sınırları içinde net bir yere koymayı sağlıyor veya disiplinlerarası bir ortam sağlayarak gözden kaçabilecek bir bağlamı ortaya çıkarabiliyor. "Arkeometri Laboratuvarı sadece tek bir üniversiteye ait değil," diyor Doç.Dr. Rana Özbal. "Türkiye'de arkeolojik malzemeleri analiz etmek veya bu konuda deneyim kazanmak isteyen farklı kurumlara, akademisyenlere ve tez öğrencilerine kapıları açık."

Arkeometri Laboratuvarı buluntuların yurtiçinde analiz edilmesini sağlayacak. Hatta iş burada kalmayacak ve çevre ülkelerin yararlandığı işbirlikleri de doğacak. İnsanlık için kilit öneme sahip olan Ortadoğu arkeolojisine ket vuran çatışmalar bir gün sona

erdiğinde, Suriye veya Irak'ta elde edilen buluntuların analiz için Antep'e getirilmesi olmayacak bir şey mi?

Gaziantep de Arkeoloji Enstitüsü'ne ev sahipliği yapmaktan dolayı mutluluk duyuyor. UNESCO Yaratıcı Kentler Ağı'na Türkiye'den giren ilk kent olan Gaziantep'in belediye başkanı Fatma Şahin, "Kentin geleceğini planlarken kültürü, sanatı ve arkeolojiyi ıskalayamazdık," diyor. Kentteki dinamizme ve dünyayla iş yapabilme kültürüne dikkat çeken Şahin, "Enstitünün Gaziantep'e, Gaziantep'in de enstitüye katacağı çok şey olduğuna inanıyorum," diye ekliyor.

Enstitünün uluslararası arenada da söyleyecekleri var. Projeye fon sağlayan Avrupa Birliği'nin Türkiye Delegasyonu Başkanı Nikolaus Meyer-Landrut, "Enstitü'nün en önemli amaçlarından biri, ortak kültür mirasımızın korunup desteklenmesi yoluyla, AB ile Türkiye arasındaki kültürlerarası diyalogun geliştirilmesi ve derinleştirilmesi," diyor. "Sahip olduğu sayısız arkeolojik miras alanıyla Türkiye, hepimizi büyülemeye devam eden birçok uygarlığın merkezinde yer alıyor ve Avrupa mirası ve değerlerinin bir parçasını oluşturuyor." Bakan Ersoy da enstitünün uluslararası rolüne vurgu yapıyor ve kurumun "kültürel ve tarihi bağlarımız olan dünyanın diğer bölgelerindeki Türk ve İslam arkeolojisine, kültürel miras öğelerine odaklı, yüksek kalitede bilimsel araştırmalar" yapacağını söylüyor.

Türk Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü, ülkenin arkeoloji kültüründeki bir boşluğu doldurmaya –ve gelecekteki çocukların öğren yerlerinde daha güzel hayaller arasında dolaşmasını sağlamaya hazırlanıyor.

Enstitüye ev sahipliği yapan binalardan bir diğeri Latin Okulu.